

PEDAGOGIKA ILIMLERI

Pedagogika teoriyası hám tariyxı

FORTEPIANO MUZİKALÍQ SHÍĞARMALARÍNDÁ KÓRKEM OBRAZLAR DÍ JARATÍW

U.Abdullaeva – *úlkén oqıtıwshı*

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filiali

Tayanch so'zlar: musiqa, fortepiano, madaniyat, san'at, musiqiy asar, pedagogika nazariyasi, san'at obraz.

Ключевые слова: музыка, фортепиано, культура, искусство, музыкальное произведение, педагогическая теория, художественный образ.

Key words: music, piano, culture, art, musical work, pedagogical theory, art image.

Dúnya muzika saz-áspabları arasında júdá qolaylı, eń universal hám múmkinshiligi bay muzika saz-áspabı - fortepiano bolıp tabıladı. " Sonı jaqsı túsiniw alıw kerek - dep jazǵan edi G.G.Neygauz, - muzikanı hám muzika sawatın úyreniw ulıwma mádeniy jumıs bolıp, bunda fortepiano eń jaqsı, teń joq qural bolıp esaplanadı. Tildi, jámiyet haqqındaǵı pándi, matematika, tariyx, tábiyattanıw hám basqalardı úyreniwde materiallıq baza hám mádeniyat hár bir insan ushın májbúriy bolıp tabıladı. Maǵan qalsa, orta mektepte fortepiano arqalı májbúriy muzika tálimin engizer edim" [1:34].

Muzika saz-áspabın shertiw, bul jumıstı, hátte balalar orınlawı da dóretiwshilik iskerlik bolıp tabıladı. Ol atqarıwshıdan tek arnawlı bir kónlikpe ilimiy tájiriybelardı emes, bálkim aktivlikti, maqsetke umtılwıdı, diqqat itibarlılıqtı hám dóretiwshilikti talap etedi.

Muzika atqarıwshılıǵı balalarda barksamallıqqa erisiw, sulıwlıqtı túsiniw jetiw qızıǵıwshılıǵın payda etedi. Muzika shıǵarmasındaǵı kórkem obrazlar bolsa olarda estetikalıq sezimdi ózlestiredi, olarǵa barlıq insaniy keshirmelerin jaqsılaw, túsiniwde járdem beredi. Oqıwshılar hár qıylı muzika dóretpeleri ústinde islewde arnawlı bir dúnyaǵa kóz-qaraslarında sáwlelengen turmısta jasaw múmkinshiligine iye boladı. Sol keshirmeler menen birge belgili ruwxıy-estetikalıq túsiniqler de payda boladı.

B.M.Teplovtnń pikirinshe-kórkem tárbıyada yaǵnıy sońısı da zárurlıǵı, bir kórkem ónerdegi "jumıslar" kórkem ónerdiń basqa túrlerindegi kórkem qábiletlerdiń qalıplesiwine úlkén járdem beriwı múmkin. Oqıwshı hám studentlerde kórkem bilimler qansha kóp bolsa, olar hár túrli, kórkem óner shıǵarmasındaǵı obrazlardı sonsha tolıq hám tereń túsiniwleri hám biliwleri múmkin [2:143]. Kórkem óner menen tikkeley ámeliy shuǵıllanıwdıń ózi-de júdá úlkén tárbıyalıq áhmiyetke iye boladı. Atqarıp atırǵan obrazlarǵa hám olar arqalı waqıyalardaǵı hádiyselerge, sezim hám keshirmelerge estetikalıq múnásibet, oqıwshılardı estetikalıq tárbıyalawdıń eń tikkeley hám aktiv jolı bolıp tabıladı. Joqarı oqıw jurtındaǵı tálim hám tárbıya, zaman talaplarına juwap beretuǵın hám ámeliy iskerlikti baslawdan-aq, onıń tabıslı bolıwın támiyinley-tuǵın sapalarǵa iye bolǵan qánigelerdi jetistiriwı kerek.

Bolajaq qánigeniń jetilisen túrinde, jámiyettiń mine sonday qánigelerine mıtajlıǵı ayqın kórinedi, sonlıqtan, usı táreptiń ózi joqarı oqıw jurtındaǵı tálim - tárbıya procesin, oqıwshılardıń kásiplik tayarlıǵı quramın shólkemlestiriw hám rawajlandırıwdıń baǵdarlaması bolıwı maqsetke muwapıq bolıp tabıladı.

Hár bir kásip ayrıqsha zárurlı sıpatlarına iye bolıwdı talap etedi. Mine sonday sıpatlardı belgilew oqıwshı - jaslar insandı qalıplestiriwdiń arnawlı bir maqsetlerin belgilew esaplanadı. Muzika oqıtıwshısınıń quramalı kásibi bir neshe muzika qánigeliklerin óz ishine aladı, biraq olardıń sonshelli jıyındısınan ibarat emes. Pedagogikalıq teoriyanı, tájiriybelardı analiz islemey turıp zamanagóy oqıtıwshı tayarlawdaǵı bar bolǵan ámeliyattı analiz etpey hám ulıwmalastırmaı turıp bul taraw oqıtıwshısınıń kórinisin tereń sáwlelendirip bolmaydı. Áne sol kórinis qánigege qoyılatuǵın talaplardıń arnawlı bir sisteması retinde kórinetuǵın bolıp, bolajaq muzika oqıtıwshı insandı qalıplestiriwdiń baǵdarlaması hám jolların jetilistiriw imkaniyatın beredi.

Joqarı oqıw orınlar, orta arnawlı, muzika mektep hám ulıwma bilim beriw mekteplerinde muzika oqıtıwshınıń tiykarǵı maqseti - oqıwshılardı estetikalıq, kórkem hám etikalıq tárbıyalaw, olarda muzika mádeniyatın strukturasın tabıw arqalı insan ruwxıy qalıplestiriwden ibarat esaplanadı. Sol sebepli da muzika tárbıyası jetkinshekti uyqaslıqta kámal taptırıwdıń zárurlı faktori retinde kórinetuǵın boladı. Atap aytqanda, muzika menen shuǵıllanıw kórkem-ónerdi túsiniw jetiw iskerligi bolıp, bir qatar faktorlardı óz ishine aladı. Ol ideologiyalıq pikirdi ózlestiredi, etikalıq tárepten tárbıyalaydı, insandaǵı qızıǵıwshılıqlardıń psixologiyalıq maqseti hám baǵdarların belgileydi, sociallıq keypiyattı payda etedi, quraydı hám birlestiredi, sociallıq aktivlikti tárbıyalaydı [3:41].

Kórkem ónerdi ańlap alıw, sezim etiw hám túsiniw qábiletlerin rawajlantıradı, estetikalıq hám muzikalıq kózkarasın ósiredi, intellektual kámalǵa jetkeredi, dóretiwshilik aktivlikti, oylawdı oqıwshılarda ayrıqsha ózine tán qásiyetlerin kúsheyteti, zárur bolǵan muzikalıq bilim, kónlikpe hám ilimiy tájiriybelardı payda etedi, bos waqıt mashqalasın sheshiwde járdem beredi. Balalar muzikanı túsiniwı ushın muzika tiliniń ruwxıy hám forma jasawı qásiyetlerin biliwleri, arnawlı bir dárejede rawajlangan muzikalıq (ses bálentligi, tembri, muzikanıń garmoniyalıq, dinamikalıq qásiyetlerin túsiniw jetiw, lad hám ritmdı seziw, muzikanı eslep qalıw) 6 qábiletke muzikanı túsiniw hám atqarıwshılıq ilimiy tájiriybelerine iye bolıw jumısları zárur.

Muzika oqıtıwshısınıń iskerligi tek muzika sabaqları ótiwi menen shegaralanbaydı. Onıń wazıypasına muzika kesheleri hám tańlawlardı tayarlaw hám ótkeriw, materiallıq sayaxatlar shólkemlestiriw, muzika hám teatr tarawlarındaǵı jańalıqlar menen oqıwshılardı úziksiz tanıştırıp barıw sıyaqlı iskerlik jumıslar kiredi. Bulardıń shártli túrde tómendegilerde kóriw múmkin:

1. Tálim- tárbıya procesiniń barlıq bólimlerin belgilew: shólkemlestirilgen-mazmunlı jumıs (muzika boyınsha tálim hám tárbıya jumısların mazmunın tańlaw)

2. Tálim - tárbıya processinde oqıtıwshınıń oqıwshılar menen baylanısı, jámiyetshilik menen óz-ara birligi.

3. Tálim-tárbıya procesiniń rejesin ámelge asırıwǵa tiyisli shólkemlestirilgen jumıslar (wazıypalardı anıq bayanlaw, oqıwshılar iskerligin hám tálim tárbıya procesin in basqa formaların shólkemlestiriw)

4. Hár bir oqıwshınıń úziksiz ósip barıwı hám oqıwshılar jámatiniń rawajlanıwın aldınan kóre biliw, ulqızlardı ulıwma (hám de muzikalıq) kámal taptırıw wazıypaların belgilew hám izbe-iz ámelge asırıw [4:90-92].

5. Oqıwshılarda jámiyetlik áhmiyetke iye qádiri-yatlarıń arnawlı bir sistemasın, mıtajlıq, qızıǵıwshılıq, kóz-qarastı qalıplestiriwge, iskerlik hám qattı-háreket sebeplerin, dúnyaǵa kóz-qaras hám dúnyanı seziwdi belgilewge tiyisli jumıslar.

6. Pedagogikalıq iskerlik oqıtıwshıdan tómendegilerdi talap etedi:

a) oqıwshılardıń qábiletlerin muzikaǵa qızıǵıwshılıqların, muzikalıq bilimlerin, olardaǵı dóretiwshilik kónlikpe hám ilimiy tájiriybelardı ózlestiriwleri dinamika-sın úyreniw;

b) oqıtıw usılların úyreniw, nátiyjeli usıllardı hám de olardı jetiskenliklerin qollanıw sharayatların anıqlaw;

v) stilistik qollanbalar hám izertlewlerdi úyreniw (olardı sın, analizlew, bahalaw);

g) óziniń hám basqa oqıtıwshılardıń unamlı hám de unamsız tájiriýbelerin analiz etiw, jumıstıń nátiýjeli usılları hám formaların ulıwmalastırıw hám de olardan óz ámeliyatında paydalanıw;

d) úziksiz túrde pedagogikalıq baqlawlar hám tájiriýbeler ótkeriw. Muzika oqıtıwshıǵa zárúr bolǵan uıptı jeti-skenliklerdi ózlestiriw ushın oqıtıwshılıq, artistlik hám muzıkant qábiletleri uyqaslıqta bolıwı zárúr. Muzika oqıtıwshı óz pánin súyiwi, oǵan qızıǵıwshılıq menen jaqınlawı, oqıwshılardı jaqsı kóriwi, muzika kórkem óneri quralları menen oqıtıw hám tárbiyalawdıń ayrıqsha qásiyetlerin biliwi kerek. Óz kásibi menen bir qatarda oqıwshılardı da súyetuǵın oqıtıwshı - bákámal oqıtıwshı boladı. Muzika oqıtıwshı qábiletler psixologiyasın, bala hám óspirim insannıń tipologiyalıq hám de jas qásiyetlerin, dóretiwshilik qásiyetleriniń rawajlanıw nızamlıqları jáne onıń eń nátiýjeli orınlanatuǵın sharayatların biliwi zárúr.

7. Arnawlı klass oqıtıwshı aldın-ala oqıwshılardı ulıwma estetikalıq tárbiya beriw wazıypaların túsiniw alıwı kerek. Bul wazıypalar muzika saz-áspablardı jaqsı shertiwdi úyretiwden ibarat bolıwı kerek. Bunda, eń keregi, balaǵa muzıkantı súyiwdi úyretiw hám ol jaǵdayda muzika shınıǵıwlarına qızıǵıwshılıq oyatıw, saz ásbapları járdeminde muzikalıq iskerlikke mıtájiliktı payda etiw, sonıń menen birge, mektepti pitkergennen keyin da eń bolmaǵanda óz kewil-keypiyatı ushın muzika menen shuǵıllanıw imkaniyatın beretuǵın bilim, kónlikpe hám ilimiy tájiriýbelerdi struktura taptırıw bolıp tabıladı [5:312].

Fortepiano sabaqları júdá úlken tárbiyalıq múmkınshılıkke iye. Sol sebepli olardıń tárbiyalıq hám tálim ajralmas birlikte bir-birin toltırǵan halda túsiniw kerek. Muzika tárbiyası qánige muzıkantı emes, bálkim aldın-ala oqımshı adam insandı tárbiyalaw bolıp tabıladı.

Hár qanday oqıtıwshı ushın arnawlı qábiletler da zárúr, olarsız tiyisli pedagogikalıq - psixologiyalıq iskerlikti ámelge arttırıp bolmaydı. Muzika oqıtıwshı ushın bolsa, muzikalıq uıqılıqlar júdá zárúrli bolıp tabıladı. Bunday qábiletler kompleksi talay keń hám quramalı boladı. Muzikalıq-pedagogikalıq iskerliktiń ayrıqshalıǵı onıń strukturalıq bólimleri qatarında kórkem-obrazlı komponenttiń bar ekenliginen ibarat bolıp, bul komponent muzika oqıtıwshı iskerliginiń ulıwma quramında óz betinshe kategoriya bolıp esaplanadı. Muzika oqıtıwshı ushın dóretiwshiliginiń eki túri jazba-awızsha túsindiriw hám muzika shıǵarmasın saz ásbapında atqarıwshılıq eń áhmiyetke iye. Jalǵız tártipte shınıǵıw alıp barıw klasstıń barlıq jumısları hár túrli usıl janr hám sırtqı kórinislerdegi muzika dóretpelerin úyreniwde ámelge asadı.

Oqıtıwshı óz shákirtine dóretpelerdiń qásiyetlerin anılap alıwdı, shıǵarmada jasırınǵan mazmun hám ideyanı túsiniwdi, muzikalıq tilin mánisine kirip barıwdı, jumıstıń usıl hám jolların ózlestiriwdi úyretiw kerek [6:89].

Bulardıń hámmesi muzikalıq atqarıwshılıq zárúrligin tárbiyalawǵa qaratılǵan jumıslar boladı. Mine sol sońǵı maqsetke erisiw ushın oqıtıwshınıń ózi muzıkantı shın júreken súyiwi, ózindegi qızıǵıwshılıǵı hám tájiriýbeni basqalardı beriwine umtılwı zárúr. Biraq ol onıń ushın jetkilikli dárejede sezgir bolıwı hám óz klasında bir neshe ret úyrenilgen dóretpelerde hár sapar islewde oqıwshılar menen birge jańa analizler payda bolǵan sıyaqlı sezim etiw kerek.

8. Oqıtıwshı úyrenilip atırǵan dóretpelerdi oqıwshılardı anıq mısallar arqalı túsindiriw hám kórsetiw ushın aldın-ala ózi keń hám de hár tárepleme maǵlıwmatlı bolıwı shárt.

Kóp seslik polifoniyalıq dóretpeler haqqında sáwbetlesiw alıp barıw. Polifoniyalıq dóretpeler jazǵan kompozitorlar haqqında maǵlıwmat [7:14-18].

Student oqıw procesiniń dáslepki jıllarınan baslap polifoniyalıq jazıwdıń barlıq túrleri menen tanısıwı kerek – **seslik, qarama-qarsı, imitaciyalıq**. Usınıń menen birge,

eki, keyininen bolsa úsh qarama-qarsı sesli hár qıylı xarakterdegi polifoniya dóretpelerdi shertiwdiń elementar kónliklerine iye bolıwı kerek.

Seslik polifoniya - tiykarǵı ses rawajlanıp, qalǵanları oǵan shekem gárezsizlikke iye bolmaǵan halda tiykarǵı seske baylanıslı boladı. Ayırım jaǵdaylarda bul sesler tiykarǵı sestı arnawlı bir ózgerisler menen tákirarlap, ol menen parallel túrde rawajlanadı. Bunnan basqa jaǵdaylarda bolsa, bul sesler tiykarǵı sesten pariqlanıp, ulıwma rawaj konturlarında qosılıwı múmkın. Hár qaysı jaǵdayda da seslik polifoniyası melodiyaqlıq rawajlanıwınıń ulıwma hawazın keńeytiwge xızmet etedi.

Qarama-qarsı sesler polifoniyası - melodiyaqlıq baslawshılıqtıń hár qıylı seslerde ózgeriwshen halda rawajlanadı. Nátiýjede, sesler gezekpe-gezek aldında orınǵa shıǵadı. Mısalı, I.S.Baxtıń sol-minor tonlıǵındaǵı “Kishi prelyudiya”sın keltiriwimiz múmkın.

Imitacion polifoniya - bir melodiyaqlıq sıziqtıń hár túrli seslerde izbe-iz keliwi (kanon) yamasa bir melodiyaqlıq úzindi temanın hár túrli seslerinde ótiwi (fuga). Fuga jáne onıń túrleri (fugetta, invenciya) de temanı atqarıp atırǵan ses jetekshi bolıp esaplanadı. Kanonda bolsa jetekshi wazıypanı namanını individuallasqan bólegin óz ishine alǵan ses atqaradı. Mısalı, I.S.Baxtıń do minor eki sesli invenciyasında 7-8-ırǵaqlarda joqarı ses individuallasqan [8:52].

Gomofon-garmoniyalıq strukturalı dóretpelerde nama jetekshi orında turadı. Kópseslik bolsa nama tárepinen jaratılǵan obrazdı toldıradı. Geyde kópseslik fon wazıypasın atqaradı. Polifoniya ústinde islew waqtında student sesler múnásibetin anıq esitiwi kerek. Sol maqsette úyrenilip atırǵan polifoniyalıq miynetin dawısların bólek-bólek aytıp hám shertip kóriw kerek (bir sestin student, ekinshisin oqıtıwshı). Eger klassta eki fortepiano bolsa, ol jaǵdayda eki sestı hár túrli saz-áspablarda shertip kóriw paydalı boladı.

Usı polifoniyalıq wazıypa orınlanǵannan keyin, bólek sesler ústinde islew kerek boladı. Bunda student hár bir sestı bastan aqırına shekem juwmaqlanǵan hám ańlatpalı túrde atqara alıwına erisiw zárúr.

Seslerdi bólek úyrenip bolǵannan keyin, olardı jup-juptan úyreniw paydalı. Bunda diqqat penen tuńlaw nátiýjesinde kerekli tarqalıwına jetiw zárúr, hár bir nama sıziǵınıń xarakterı joǵalmaslıǵı kerek [9:82].

I.S.Baxtıń sol minor “Menuet”i qarama-qarsı polifoniyaǵa mısál bola aladı. Bul jerde joqarı ses jetekshi bolıp, rawajlanǵan hám individuallasqan. Ekinshi ses te kópseslik wazıypasın atqarmay, bálkim joqarı ses sıyaqlı ózinde ayaq-oyınıń janr qásiyetlerin jamlegen halda óz betinshe melodiyaqlıq sıziqtı iyeleydi.

Keri jaǵdayda úshinshi úlestegi sol sestı 1-barmaq menen alıǵanda “salmaqlı” jańlawı múmkın. Tómendegi atqarıw usılları da jaqsı ózlestiriledi: 5-barmaq tárepke bilektiń háreketi hám taǵı 1-barmaqqa qaytıp keliwi. Muzıkantıń xarakterin jaqsı túsiniw atqarıw tezligi haqqında tuwrı kóz aldımızǵa sáwlelendiriw beredi. Dóretpeler jıldam, biraq tez bolmaslıǵı kerek. Keri jaǵdayda, Menuetke tán háreket tegisligi joǵaladı.

Juwmaqlawshı bóliminde tema bas tonlıqta, jetkilikli bas sestine ótedi. Ol repriza wazıypasın atqarǵan halda ulıwma formaǵa úsh bólimli qásiyetin kórsetedi. Imitacion strukturalı polifoniyalıq dóretpelerde ústinde islew waqtında tiykarǵı temanı tapıp, onıń barlıq sesleridegi **rawajlanıwın** baqlawımız kerek. Sonıń menen birge, formanı analiz etiw menen shegaralanıp qalmaq, bálkim tema materialınıń **kórkem** rawajlanıwı procesine kirisiw, tema hám intermediyalarınıń **tásirliklik** áhmiyetin de túsiniw jetiw kerek [10:52].

Mi minor “Prelyudiya”sı student jáne de quramalılav úsh seslik imitacion strukturalı dóretpelerge tayarlawda jaqsı úlgi esaplanadı. Bunnan tısqari, usı dóretpeler Legato usılı hám frazirovka etiw kónlikpesin qalıplestiriwde paydalı bolıp tabıladı.

Адебиётлар

1. Djamalova D., Utayeva N. "Fortepiano áleminе dáslepki qádemler", oqıw qollanba. Ğ.Ğulam atındaǵı NMIU. –Tashkent: 2016.
2. Kisel E., Natanson B., Nikolaev A., Erejenskaya N. "Shkola igri na fortepiano", –Moskva: "Muzika". 1975.
3. Azimov X. Fortepiano sabaqlıǵı. - T.: "Oqıtwshı", 1997.
4. Shteynpress B., Yampolskiy I. "Enciklopedicheskiy muzikalny slovar", -Moskva: 1959.
5. Xayitboeva D. Notani qagazdan oqıw hám fortepiano ansambli. –T.: "Uzbekistan", 2010.
6. Tashpulatova D. Kárwán saraya nad etyudami G. Mushelya v fortepiannom klasse. -T.: «Uzbekistan». 2011.
7. Dúnya hám Ózbekstan kompozitorlarınıń dóretpeleri. Hár qıylı jıllar baspaları.
8. Xayitboeva D. Proizvedeniya Gafura Kadirova v klasse obshego kursa fortepiano. - T.: «Uzbekistan», 2011.
9. Zakirova Sh. Proizvedeniya kompozitorov Uzbekistana dlya fortepiano. -T.: «Uzbekiston», 2010.
10. Mushel G. 24 prelyudii i fugi. - M.: 1978.

РЕЗЮМЕ. Bu maqolada o'qituvchi o'rganib atirgan asarlarni o'quvchiga aniq misollar orqali tushindirish va ko'rsatish ushuncha oldin o'zi keng va har turli ma'lumotga ega bo'lishi shart ekanligi aytilmoqda. Musiqa cholg'u-asbobini chalib bilishi, hattoki bolalar o'rinlashida ijodiy faoliyat bo'lib topiladi. U ijrochiligidan faqat maxsus bir ko'nikma ilmiy faoliyat emas, ba'kim aktivlikni, maxsadda intilishi, diqqatiga e'tibor va i intizomni ham talab etadi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье говорится о том, что прежде чем учитель сможет объяснить и показать изучаемые произведения ученику на конкретных примерах, он должен обладать широкими и разнообразными знаниями. Обучение игре на музыкальном инструменте – творческое занятие даже в жизни детей. Это не только специальная научная деятельность, но и требующая активности, целеустремленности, внимания и дисциплины.

SUMMARY. In this article, it is said that before the teacher can explain and show the studied works to the student through specific examples, he must have a wide and diverse knowledge. Learning to play a musical instrument is a creative activity even in children's lives. It is not only a special scientific activity, but it also requires activity, goal-seeking, attention and discipline.

ТУРКИЙ ХАЛҚЛАРГА ЎРТОҚ МАДАНИЙ МЕРОСЛАРДА ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИНИНГ ЭТНОХУҚУҚИЙ – ТАРБИЯВИЙ ҚАРАШЛАРИНИНГ ТАСВИРЛАНИШИ

Е.Алламбергенов – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: этнопедагогика, ҳуқуқий тарбия, таълим-тарбия, фольклор, ёзма ёдгорликлар, комил инсон.

Ключевые слова: этнопедагогика, правовое воспитание, воспитание, фольклор, письменные памятники, совершенный человек.

Key words: ethnopedagogy, legal education, education, folklore, written monuments, perfect person.

Қорақалпоқ халқининг этнопедагогикаси ўзининг меҳр-муҳаббат, тарбия масаларини ёритган бой фольклор манбаларга эгаллиги билан ажралиб туради. Бу этнопедагогикадан ўрин олган дostonларнинг қайси бирини олиб қарамайлик, инсонлар ҳаётида учрайдиган кўпгина масалалар, хусусан адолат ва адолатсизлик, омонатга ҳиёнат қилиш, мардлик ва номардлик, халол ва ҳаром, одоб ва одобсизлик сингари ҳислатлар бир бири билан қиёслаб кўрсатилади. Этнопедагогикамизда ёшларга намуна бўладиган ҳислатлар кўплиги ва ёш авлодни яхши хулқли қилиб тарбиялашда муҳим жиҳатлари бор.

Халқ оғзаки адабиётининг пайдо бўлишида ва ривожланишида қадим даврлардан қолган ушбу манбалар, ёзма ёдгорликлар, шу билан бирга, ушбу даврлардаги туркий адабиёт вакиллариининг ижод намуналари катта аҳамиятга эга. Фольклор меросларининг узок вақт сақланишида атоқли бахши, жировларнинг хизматлари катта. Халқ оғзаки ижодидаги дostonлар халқнинг этнопедагогикасининг мазмунини ўзида жамлаган асосий воситаларининг бири сифатида ўтмишдаги илғор қарашларни, ёшларни замон талабига мувофиқ тарбиялаб такомиллаштиришдаги орзу-армонларининг мазмунини ва муайян бир халқга, миллатга хос ижтимоий гуруҳларнинг, одамлар гуруҳининг таълим-тарбия ишларини амалга оширишдаги қўлланилиб келган усул, тажриба, кўникма ва қарашларининг жамланиши ҳисобланади.

Қорақалпоқ фольклори бўйича илмий-назарий фикрлар билдирган атоқли олимлар Н.Давқараев, И.Сағитов, Қ.Мақсетов, А.Пахратдинов, К.Мамбетов, К.Алламбергенов ва бошқаларнинг илмий тадқиқотларида сўз ва мусиқа хунари, шунга мос эстетик таълим-тарбия XIV асрда яшаган Соппасли Сипира жировдан бошланганлиги далилланган. Шу билан бирга, ўрта асрлардан бошлаб XX асрга қадар давом этган қиссахонлар, котиблар, шоирлар анъанаси, фольклор намуналарининг китоб қилиб тарқатилиши, XVIII асрдан бошлаб Россия империясида яшовчи туркий халқларнинг оғзаки ижодларининг алоҳида китоб қилиб Петербург, Москва, Қозон, Оренбург, Тошкент, Самарқанд, Қўқон ва бошқа шаҳарларда чоп этилиши

фольклоршуносликнинг дастлабки қадамларидан бири бўлди.

Баъзи олимларнинг кўрсатувича, жиров – қўлига қўбиз олиб халқнинг адабий мероси бўлган дostonларни, тарихий жир (қуй)ларни қуйлаб, томошабинларга айтиб бериши, ўз замонасининг орзу-умидларини қуйлаши, қўбизга қўшиб оғзаки адабиётнинг намуналарини: нақл, ҳикматли сўзлар, тўлғовларни панд-насихатга, хатто таълим-тарбияга йўналтирувчи сўз санъаткори, иқтидор эгаси, хушовоз созанда бўлиш билан бирга, одоб-ахлоқ тарбиячиси ҳам ҳисобланади [1:18].

Қорақалпоқ халқида жиров катта ҳурматга эга бўлган. Улар халқ билан бирга бўлиб, халқнинг ўғил-қизларига ватанни, халқни ҳимоя қилишдаги мардонавор ишларини бадиий сўз билан таърифлаган, уларни одоб-ахлоқ, гуманистлик, патриотлик ғояларни уйғунлаштириб таълим-тарбияга чорлаган.

Қорақалпоқ жировчилиқ санъатини педагогик аспектда махсус ўрганган олим А.Ережеповнинг кўрсатувича, қаҳрамонлик дostonлар эса халқни душманга аёвсиз бўлишга, ватанни севишга ундаган. Халқимиз ўз қаҳрамонларининг ижобий ҳислатлари ёрдамида келажак авлодларни тарбиялашга, уларда маънавий-ахлоқий фазилатларни шакллантиришда фойдаланган [1:22]. Демак, жировчилиқ санъати асрлар оша халқни тарбиялашга, ватанни севишга, она-ерга садоқатли бўлишга чорлаган. Уларда инсоний фазилатларни камол топтиришда асосий манба бўлиб хизмат қилган «Қўрқит ота» китоби эса бунинг яққол исботи ҳисобланади.

Дарҳақиқат, Қўрқит ота жирлари мазмунини ва ғоясига кўра турли маънодаги панд-насихат, жирлар, нақл-мақоллардаги доно фикрлар ва маънавий-ахлоқий педагогик таълим-тарбиявий қарашлардан иборат. Масалан, «Байлық бахит экелмес, Салма тениз толтырмас, Өзимшил өзгени ойламас, Менменди қудай сыйламас. Еркелеп өскен қыз болмас. Өзиннен түвмай үл болмас. Жаттын улы кашаған. Өзгениң қызы ошаған. Уйилген топырақ тау болмас, Досласқан ел жау болмас». «Адам ишпес ашыы сүдың ақағаны жаксы». «Өтирик сөз өрге бастырмайды» [5:7-8] деб ёшларга маънавий-ахлоқий фикрлардан сабоқ беради.